

EURAN LUISTARIN HAUTA 281

Suomalainen ja vertaileva
arkeologia

Turun yliopisto

proseminariesitelmä

4.3.1992

Liisa Seppänen

SISÄLLYS

1. LÄHTÖKOHTANA HAUTA	1
2. HAUDAN SIJAINTI JA KOKO	1
3. KIVEYS	2
4. HAUTARAKENNELMAT	3
5. VAINAJAT	4
6. HAUTA-ANTIMET	4
6.1 Aseet haudassa	5
1. Miekka	5
2. Väkipuukko	6
3. Keihäänkärjet	6
6.2 Työkalut	7
1. Viikate	7
2. Keritsimet	8
3. Veitset	8
6.3 Korut ja tekstiilien ornamentiikka	9
1. Hevosenkenkäsolki	9
2. Sormukset	10
3. Spiraalikoristeinen tupsuvyö	10
4. Vainajan komeat vaatteet	10
5. Pronssikoristeinen peite	11
6. Spiraalimuodista	12
6.4 Koira	12
7. KAHDEN MIEHEN HAUTA	13
8. VAINAJA YKSILÖNÄ YHTEISÖSSÄÄN	13
LÄHDELUETTELO	14
LIITTEET	

1. LÄHTÖKOHTANA HAUTA

Esitelmäni aiheena on Euran Luistarin hauta numero 281. Tarkastelun kohteena on ollut haudan vainajat, heille annetut antimet sekä niiden sijainti haudassa. Olen käsitellyt myös esineiden sidonnaisuutta hautakonstruktioon, vainajan sukupuoleen ja statukseen käyttäen vertailukohteena koko Luistarin kalmistoaluetta. Olen tutkinut hautaa niin yksikkönä kuin osana ajallista ympäristöään. Lopuksi esitän hautausjäännösten perusteella arvioita vainajista, yhteisön aineellisen kulttuurin laadusta sekä sosiaalisista suhteista.

Tutkimusaineistoni perustuu Pirkko-Liisa Lehtosalo-Hilanderin Luistari -sarjaan, osat I-III, 1982. Sarjan julkaisemisen jälkeen Euran Luistarissa tehdyt kaivaukset ovat tuoneet tutkimuksen piiriin runsaasti lisämateriaalia, jota tässä tutkielmassa ei täten ole voitu ottaa huomioon.

2. HAUDAN SIJAINTI JA KOKO

Hauta 281 sijaitsee Luistarin kalmistoalueen länsireunalla länsilounas - itäkoillinen suuntaisesti. Suunnaltaan hauta vastaa viikinkiajan yleisintä hautaussuuntaa, sillä 51% viikinkiajan haudoista sijaitsi lounas-koillinen suuntaisesti.

Hauta oli kooltaan 350 x 120 cm ja syvyyttä sillä oli 65 cm. Hautakuopan sivut kaartuivat hieman ulospäin. Länsipäässä hauta oli kulmiltaan pyöreähkö. Itäpäässä kulmat olivat suuremmat. Haudan pohja oli kivistä johtuen hieman epätasainen. Huolimatta siitä, että hauta sisälsi kaksi vainajaa, hauta ei poikennut kooltaan viikinkiajan suurikokoisista miesten yksilöhaudoista.

Esineistönsä perusteella hauta ajoitetaan viikinkiajan II periodille, joka I vaiheen kanssa vastaa varhaisempaa viikinkiaikaa skandinaavisessa kronologiassa.

3. KIVEYS

Haudan lounaispäässä sijaitsi suuri kivi, joka ulottui maan pintakerroksesta löytökerrokseen saakka. Kiveykset olivat yleisiä Luistarin haudoissa: Miesten haudoista n. 60% käsitti jonkinlaisen kivimuodostelman ja naistenkin haudoista lähes puolet oli kiveyksellisiä. Myös yhdeksästä useamman vainajan käsittävästä haudasta ainoastaan kaksi hautaa oli vailla kiveystä.

Rikkaimmista haudoista löytyi vain yksi suuri kivi, joka sijaitsi hautakuopan toisessa päässä. Mahdollisesti viikinkiajan suurimmat hautakiveykset ovatkin olleet yhteisön tärkeimpien henkilöiden hautamuistomerkkejä. Kiveykset ja niiden eri muodot eivät kuitenkaan ole suoraan verrannollisia hauta-antimien rikkauteen, vaan heijastavat paremminkin haudassa lepäävän vainjan sukupuolta. Yleensä miesten hautojen merkitseminen on saanut osakseen enemmän huomiota, vaikka naistenkin haudoissa komeita kiveyksiä esiintyy.

Kiveykset tulivat tyypillisiksi V II periodin aikaan, jolloin miesten haudoista yli 80%, naisten haudoista lähes 70% ja lastenkin haudoista noin 60% oli kiveyksellisiä. Edelliseen vaiheeseen verrattuna (V I) kiveysten määrä lisääntyi kaikissa em. ryhmissä ja yleisimmäksi tavaksi tuli sijoittaa joko yksi suuri kivi tai vastaavasti useamman kiven ryhmä haudan toiseen päähän. Periodin V II hienoimmat kiveykset löytyivät rikkaista haudoista 90, 118, 281, 283 ja 348. Seuraavilla periodeilla (V III ja V IV) kiveyksellisten hautojen määrä vähenee ja kiveykset painottuvat selvästi miesten hautoihin (Lehtosalo-Hilander 82:3, 22).

Kiviasetelmien perusteella haudat on ollut helppo havainnoida ja paikallistaa maan pintakerroksen poistamisen jälkeen. Kiveyksellisten hautojen päälle ei useinkaan oli sijoitettu toisia hautauksia ja kiveykset ovat muutenkin suojanneet hautoja mm. kyntämiseltä ja myöhemmältä maankäytöltä.

4. HAUTARAKENNELMAT

Haudan kuopan reunoilla ja pohjalla oli selviä jäännöksiä n. 300 x 100 cm laajasta puurakennelmasta, jonka reunat ovat olleet lähes 30 cm korkeat. Puurakennelmaan kuuluen haudasta löydettiin rautanauvoja sekä niiden katkelmia. Naulat esiintyivät kahden naulan ryhmissä (3 x) ja lisäksi hautakuopan reunoilta löydettiin vielä kolme yksittäistä naulalöytöä. Kysymyksessä on ilmeisesti suoraan hautakuoppaan rakennettu puinen kammio, jonne vainajat on laskettu antimineen (Gräslund 80, 7).

Luistarin haudoista noin 62% sisältää jälkiä puurakennelmista, ja etenkin viikinkiajan kiveyksellisten hautojen yhteydessä puurakennelmat ovat yleisiä (Lehtosalo-Hilander 82:3, 27). Puurakenteelliset miesten haudat ovat osoittaneet yhteisönsä rikkaimmiksi haudoiksi, mm. kaikista miekkahaudoista on löytynyt puurakennelmia. Toisaalta naisten haudoista runsaimmin varusteltuja olivat ne haudat, joista puurakennelmia ei ollut havaittavissa. Tästä voidaan päätellä, että puurakennelmat kuuluivat ensisijaisesti varakkaiden, arvostettujen miesten hautauksiin (Lehtosalo-Hilander 82:3, 44).

Nauvoja esiintyy lähinnä kalmistoalueen reuna-alueiden ja etenkin sen pohjoisosan haudoissa. Nauvoja sisältäviä hautoja oli yhteensä 64, joista 38 sisälsi vain yhden naulan. Ainoastaan kymmenessä haudassa oli vähintään viisi naulaa, joten yhdeksän naulan hauta 281 on tässäkin suhteessa merkittävä. Naulojen lukumäärä osoittaa, ettei arkkua ole voinut rakentaa yksinomaan naulojen varaan; laudat on kiinnitetty toisiinsa ilmeisesti puuliitoksia, ja ainoastaan arkun pohja tai kansi on kiinnitetty rautanauvoihin.

Iskemällä arkkuun useampia nauvoja on mahdollisesti haluttu korostaa vainajan korkeampaa arvoa. Naulojen käytöllä puurakennelmissä saattaa olla myös jokin suojelemaan liittyvä maaginen funktio (Gräslund 80, 17 ; Lehtosalo-Hilander 82:1, 30).

5. VAINAJAT

Puureunusten sisäpuolelle oli asetettu kaksi vainajaa kyljilleen kasvot vastakkain. Eteläpuoleisesta vainajasta oli säilynyt vain alaraajojen luita ja vähän jälkiä pääkallosta. Säilyneiden luiden perusteella vainajan on voitu todeta olleen pituudeltaan n.180 cm. Löytyneen sormuksen sijainnista päätellen ainakin vainajan toinen käsi on levännyt lantion kupeella. Pohjoisen puoleinen vainaja on maannut haudassa oikealla kyljellään kädet kyynärpäistä ylös eteen taivutettuina.

Kylkiasento ei ole ollut Luistarin kalmiston vainajilla kovinkaan yleinen: kahdeksassa haudassa vainaja on asetettu oikealle kyljelleen ja ainoastaan kolmessa haudassa vainaja on asetettu vasemmalle kyljelleen (Lehtosalo-Hilander 82:1, 37). Asettamalla miehet kasvot vastatusten kyljilleen on mahdollisesti haluttu osoittaa miesten välistä yhteenkuuluvaisuutta. Ratkaisuun on voitu päätyä myös yksinkertaisesti siitä syystä, että kyljillään maaten molemmat vainajat antimineen ovat paremmin mahtuneet puukammion sisään.

Vainajat on mahdollisesti peitetty tuohikatteella, sillä löytyneiden pronssiesineiden päältä oli havaittavissa jäänteitä tuohesta.

6. HAUTA-ANTIMET

Antimiltaan hauta 281 edustaa Luistarin rikkaimpia asehautoja. Runsaammin varustellulle vainajalle oli skandinaaviseen tapaan laitettu mukaan miekka, pitkä kapeateräinen väkipuukko ja lisäksi keihäänkärki tai useampi - yhteensä haudasta löytyi kolme keihäänkärkeä. Haudasta löytyi myös työkaluja: veitsiä, viikate ja keritsimet. Suuri hevosenkenkäsolki, sormukset ja spiraalikoristeet viestittävät vainajan ulkoisesta komeiudesta. Lisäksi vainajat ovat saaneet mukaansa koiran, jonka jäänteitä löytyi vainajien pääpuolesta puurakennelman ulkopuolelta. Haudan täytelmästä löytyi vielä 8 palaa koristeetonta keramiikkaa sekä 9 möykkyä rautakuonaa.

Koska hauta-antimet ovat todennäköisesti olleet vainajalle kuuluneita henkilökohtaisia esineitä, ne kuvastavat henkilön varallisuutta ja asemaa yhteisössään. Edellä olen maininnut myös haudassa sijainneet naulat ja kiveykset mahdollisina sosiaalisen aseman indikaattoreina.

Runsaille antimilla tahdottiin osoittaa myös vainajalle kunnioitusta ja antaa hänestä mahdollisimman edullinen kuva saattoväelle. On myös mahdollista, että vainajalle annettiin mukaan mahdollisimman runsas varustus, jotta hänen ei tarvitsisi tulla kuoleman takaa jälkelle jääneiltä enää mitään vaatimaan. Mikäli useampia rikkaita hautoja voidaan ajoittaa kuuluvaksi tietyille ajanjaksoille, on mahdollista, että vaimojen runsas varustelu on ollut vain tapa ja perheelle kuulunut kunnia-asia (Lehtosalo-Hilander 82:3, 21). Tämä on mahdollisesti ollut tilanne viikinkiajan toisella vaiheella, jolloin tavallista runsaammin varusteltuja hautoja on yli 40% kaikista haudoista.

6.1. Aseet haudassa

6.1.1. Miekka

Miekka oli asetettu pohjoisen puoleisen vainajan päälle siten, että väistin lepäsi kallon kohdalla säilän peittäessä varta-loa. Miekan koko pituus on 965 mm, josta kahvan pituutta 138 mm. Nupin koko on 62 x 38 x 23 mm, väistimen pituus 138 mm, ja säilän leveys väistimen alta mitattuna 56 mm.

Kaksiteräinen miekka vastaa muodoltaan Petersenin X-tyyppiä, jota esiintyy haudoissa 900-l. alusta viikinkiajan päättymiseen saakka. Yksiosainen nuppi on muodoltaan lattean puolipyöreä ja sen alisivut kaareutuvat hieman sisäänpäin. Väistin on ylhäältä päin katsoen päihin suippeneva, sivulta katsoen päihin levenevä ja päistä alaspäin kaareutuva. (Lehtosalo-Hilander 82:1, 188 ; 82:2, 13).

Suomesta X- tyyppin miekkoja on löytynyt kaikkiaan n. 50 kappaletta, ja ne on tulkittu joko soturimiekoiksi tai keskivertomiehen aseistukseen kuuluvaksi (Lehtosalo-Hilander 82:3, 49).

Cleven mukaan (78, 202) varakkaimmat maanviljelijät olisivat pyrkiineet varustautumaan miekalla mahdollisuuksiensa mukaan ja täten ne eivät edustaisi välttämättömyysesineitä, vaan kuvastaisivat paremminkin kantajansa statusta.

6.1.2. Väkipuukko

Oikean puoleisen vainajan vyötärön seuduilta tavattiin suorahamarainen väkipuukko. Sen kokonaispituus on 410 mm, josta kahvan osuus 93 mm. Kahvan paksuus on 23 mm ja terän vahvuus 20 x 9 mm. Luusta tehty kädensija on lähes täydelleen säilynyt. Yläosaltaan kahva oli niitattu, eikä siinä ollut havaittavissa jälkiä koristelusta.

Luistarin haudoista on löydetty 10 väkipuukkoa, joista kolme voidaan ajoittaa viikinkiaikaan kuuluvaksi (haudat 90, 281 ja 348). Löytöyhteyksistä voidaan päätellä, että väkipuukko kuuluu 900- l. ensimmäiselle puoliskolle (Lehtosalo-Hilander 82:2, 19). Pitkäteräisiä veitsiä, jotka ovat rinnastettavissa myöhempien aikojen väkipuukoihin esiintyy Suomessa tosin jo kansainvaellusajan löydöissä (Lehtosalo-Hilander 84, 270).

Suomen viikinkiaikaiset tasalevyiset väkipuukot ovat parhaiten rinnastettavissa Birkan ja Gotlannin vastaaviin löytöihin. Samaa tyyppiä esiintyy myös Eestissä, Latviassa, Liettuassa sekä eri puolilla Venäjää.

6.1.3. Keihäänkärjet

Vainajille oli antimiksi annettu yhteensä kolme keihäänkärkeä, jotka kaikki kuuluivat varsiputkelliseen E-tyypin koristeettomaan muunnelmaan. Euran Luistarista tätä varianttia on löydetty yhteensä 19 kappaletta. Keihäänkärjet on ajoitettu vastaavien damaskoitujen, koristeltujen keihäänkärkien mukaan pääasiallisesti kuuluviksi 800-luvulle (Lehtosalo-Hilander 82:2, 26-27).

Keihäänkärjistä suurin on pituudeltaan 440 mm, josta putken osuus 85 mm ; lehden koko 24 x 10 mm. Keihäänkärki sijaitsi vainajien jalkopäässä putken suun osoittaessa haudan reunaan, joten se on mahdollisesti asetettu hautaan varttamattomana.

Myös toinen keihäänkärjistä oli asetettu hautaan varttamattomana, sillä se oli löytyessään kohtisuorassa ylöspäin putken suun osoittaessa alaspäin. Tämä pienikokoisin kärki oli pituudeltaan 255 mm, josta putkea 60 mm; lehden koko 20 x 7 mm. Terän kärki on ilmeisesti hieman katkennut, mutta siitä huolimatta kärki on ehjänäkin ollut huomattavan pieni ja sirotekoinen ja poikkeaa täten hieman muista Euran alueen keihäänkärjistä. Muualla Suomessa tällaista sirokärkistä keihäänkärkeä esiintyy yleisemmin (n. 25 kpl).

Haudan kolmas keihäänkärki sijaitsi myös vainajien jalkopäässä haudan vasemmalla reunalla. Se edustaa E-tyypin myöhäistä varianttia, jossa lyhyt varrensuu (63 mm) on liitettynä pitkään kapeaan terään (210 x 22 x 9 mm). Lehden ja putken välillä on havaittavissa selvä liitoskohta. Tämä tyyppi ajoittuu 900-l. alkuun ja sitä voidaan pitää eräänlaisena väli- muotona siirryttäessä E-tyypin sileistä keihäänkärjistä kärkiin, joissa putken ja lehden yhtymäkohdassa on selvä porras (Lehtosalo-Hilander 82:2, 27-29).

Mahdollisesti osa viikinkiaikaisista keihäänkärjistä tuli Suomeen frankkilaisilta alueilta Birkan ja Gotlannin kauppiaiden välityksellä. Suomen löytöaineistossa damaskoitujen keihäänkärkien määrä on kuitenkin suhteellisen vähäinen, mikä antaa aiheutta olettaa, että keihäänkärkien valmistusta on voitu harjoittaa myös kotimaassa. Mahdollisesti Euran alue on voinut edustaa eräänlaista keskitetyn tuotannon aluetta, sillä alueelta on löydetty runsaasti paikallista varianttia edustavia kärkiä sekä raudan valmistuksessa syntyntä rautakuonaa (Lehtosalo-Hilander 82:3, 70).

6.2. Työkalut

6.2.1. Viikate

Haudan itäpäästä löytyi viikatteen terä, jolla on pituutta 500 mm ja leveyttä 40 mm. Se on pisin Luistarin haudoista löydetyistä viikatteen teristä, joita yhteensä on löydetty 8 kappaletta (haudat 13, 15, 68, 90, 145, 281, 348 ja 349).

Kaikki viikatteet ovat kuuluneet kalmiston runsasantisimpiin miesten hautoihin, mistä voidaan päätellä, että yhteisön rikkaimmat ja arvostetuimmat miehet ovat olleet maanviljelijöitä. Viikatteet oli sijoitettu yleensä vainajan jalkopäähän, eikä niiden varttamisesta ole säilynyt mitään merkkejä (Lehtosalo-Hilander 82:2, 54-55).

6.2.2. Keritsimet

Kaikki Luistarista löydetyt keritsimet kuuluvat viikinkiajan rengaspäiseen tyyppiin. Yhteensä löytöjä on yli 20 kappaletta, joista 11 sijaitsi aseellisissa miesten haudoissa. Suomessa keritsimet ovatkin yleisemmin kuuluneet miesten hautoihin. Sukupuoli on ilmeisesti vaikuttanut myös keritsimien kokoon. Nähtävästi miesten haudoista löydettyjä pienikokoisia keritsimiä on käytetty muualla kuin maataloudessa. Käyttötarkoituksen tulkintaan vaikuttaa koon lisäksi myös löydön sijainti: Mikäli keritsimet esiintyvät vainajan jalkopäässä, niitä on luultavasti käytetty lammastaloudessa. Sijainti vainajan pääpuolella osoittaa puolestaan, että keritsimiä on käytetty muuhun leikkaamiseen tai henkilökohtaiseen hygieniaan. (Lehtosalo-Hilander 82:2, 57-58).

Haudan 281 keritsimet olivat suhteellisen suurikokoiset. Keritsimien kärjet olivat hieman katkenneet, mutta pituutta niillä silti oli 240 mm. Keritsimet löytyivät haudan jalkopäästä, joten niiden sijainti ja koko viitanee maatalouteen.

6.2.3. Veitset

Oikean puoleisen vainajan vyötärön kohdalta löytyi rauta-veitsi, jonka terä osoitti alaviistoon vasemmalle. Sen pituus on 135 mm, josta ruotoa 70 mm. Terän koko on 16 x 9 mm. Veitsessä on suoraselkäinen teräosa ja selvästi erottuva vastinosa ruodon ja terän yhtymäkohdassa. Tämä veitsi edustaa Luistarissa yleisimmin esiintyvää tyyppiä ja näitä veitsiä on löydetty yhteensä 18 kappaletta. Mallia esiintyy merovingiajalta aina 1000-l. puoleenväliin saakka.

Vasemman puoleisen vainajan lonkkaluun kohdalta löytyi toinen rautaveitsi, jonka teräosa osoitti kohti vainajan kasvoja. Veitsen pituus on 144 mm, josta ruotoa 54 mm. Terän koko on 17 x 9 mm. Tässä veitsessä ei ole havaittavissa selvää vastinosaa ruodon ja terän välillä. Luistariissa tätä tyyppiä on löydetty 8 - 11 haudasta ja se on suhteellisen lyhytaikainen, sillä sitä esiintyy ainoastaan 800-l. lopulta 900-l. puoleenväliin saakka. (Lehtosalo-Hilander 82:2, 44-46). Molemmissa veitsissä oli havaittavissa jälkiä puisesta kahvaosasta. Mahdollisesti veitset olivat olleet kiinnitettynä miesten vöihin - veitsen tupista ei tosin ole ollut nähtävissä mitään merkkejä.

6.3. Korut ja tekstiilien ornamentiikka

6.3.1. Hevosenkenkäsolki

Oikean puoleisen vainajan vyötärön seuduilta löytyi suuri pronssinen hevosenkenkäsolki. Kokoa sillä on 87 x 94 mm, ja sen neulan pituus on 89 mm. Soljen päissä on suppilonmuotoiset nupit, joiden reunat taipuvat hieman sisäänpäin. Nupprien yläpinnat oli alunperin koristettu hopealevyin, jotka aikojen kuluessa olivat irronneet. Kehän pinnassa oli pistekolmio- ja ympyräleima ornamentiikkaa.

Suppilopäisiä hevosenkenkäsolkia on tavattu Luistarista viidestä miehen haudasta. Soljet esiintyvät haudoissa sekä E-tyyppin keihäänkärkien että X-tyyppin miekkojen yhteydessä ja tämän mukaan ne voidaan ajoittaa 800-l. lopulta 1000-l. alkupuolelle asti (Lehtosalo-Hilander 82:2, 103-104).

Suomesta suppilopäisiä hevosenkenkäsolkia on tavattu yli 100 kappaletta, joten se on ollut suhteellisen yleinen viitan kiinnitin. Salmon mukaan (56, 318) soljet ovat itä-balttilaista tuontia, sillä muutamien solkien kehän yläpinnasta on tavattu nauhapujontaa, mikä on ollut tyyppillinen koristeluelementti Itä-Baltiliassa. On täysin mahdollista, että solkia olisi valmistettu myös kotimaassa itä-balttilaisten ja gotlantilaisten vaikutteiden pohjalta.

6.3.2. Sormukset

Kumpikin vainaja oli saanut mukaansa pronssisen keskikivellisen spiraalisormuksen. Oikean puoleisen vainajan sormuksen läpimitta oli 18 mm ja se löytyi vainajan rinnan kohdalta. Sormuksen yhteydestä löytyi myös tekstiilijään-teitä. Vasemman puoleisen vainajan sormus oli läpimitaltaan 19 mm ja se sijaitsi vainajan lonkkaluun kohdalla. Molemmat sormukset oli koristettu kaivertamalla.

Luistarista tämän tyyppin sormuksia on löydetty 11 miehen ja 4 naisen haudasta. Kaikki Luistarin sormustyyppit ovat jo entuudestaan tuttuja Suomen löytöaineistossa. Tällöin on viitattu yhteyksistä Itä-Balttiaan, missä aineisto on suhteellisen samankaltaista. Suomalaisissa sormuksissa on kuitenkin havaittavissa runsaasti sellaisia yksityiskohtia, joita muualta ei ole tavattu, joten niiden valmistus on voinut tapahtua myös kotimaassa (Lehtosalo-Hilander 82:2, 127).

6.3.3. Spiraalikoristeinen tupsuvyö

Oikean puoleisen vainajan vyötärön kohdalta löytyi langasta ja spiraaleista punottu suurikokoinen ornamentti, jossa spiraaleja oli ainakin 239 kappaletta. Spiraalit olivat kooltaan 3-5 x 5-6 mm ja koristeen kokonaispituus on yli 200 mm.

Samankaltaisia spiraalein koristettuja nauhapunosvöitä on tavattu myös kuudesta muusta Luistarin haudasta. Vöillä on mahdollisesti yhteyksiä Gotlannista ja Latviasta tavattuihin nahkasiin tupsuvöihin. Koska Luistarin vyöt eivät ole suoraan verrattavissa muihin vyölöytöihin, niiden ajoitus määrittäytyy kunkin haudan muun löytöaineiston perusteella viikinkiajan keskivaiheille (Lehtosalo-Hilander 82:2, 168-169).

6.3.4. Vainajan komeat vaatteet

Oikean puoleisen vainajan rinnan päältä löytyi kaksi fragmentaarista spiraalikoristetta. Näistä toinen sijaitsi hie-man alempana ja on alkuaan ehkä ollut malliltaan piparkak-kumaisen pyöreä. Halkaisijaltaan se on ollut lähes 50 mm.

Vastaavia löytöjä on tavattu Luistarista kuudesta muusta haudasta. Tämän yläpuolelta löytynyt spiraalikoriste on alkuaan ollut mahdollisesti ristimäinen. Samankaltaisia ornamentteja Luistarista on löytynyt viidestä muusta haudasta (Lehtosalo-Hilander 82:2, 165). Appelgren-Kivalon mukaan (1907, 17) tämän tyyppiset ristimäiset ja pyöreätköt spiraaliaplikaatiot on monissa tapauksissa tulkittavissa miesten viittojen kulmakoristeiksi.

Vainajan kaulalta löytyi lisäksi spiraalikoriste, jossa oli säilynyt lankapunosristikkoa. Vainajan vyötäisiltä löytyi toinen spiraalikatkelma, jossa oli jäljellä viisi rinnakkaista spiraalia ja näistä erkaneva puolipyörylä. Mahdollisesti ne ovat jäänteitä vainajan yllä olleesta spiraalikoristeisesta tunikasta. Vastaavia spiraalikoristeita on löytynyt myös muista Euran, Köyliön ja Ylänteen ruumishaudoista (Lehtosalo-Hilander 82:2, 166).

Vainajan jalkopäästä, nilkkojen läheltä löytyi vielä yksi spiraalikoristeen katkelma, jossa langat ovat kulkeneet ensin yhden, sitten kahden spiraalin läpi, minkä jälkeen siinä on vielä ollut nauhapunospyörylä. Luistarista tämän tyyppisiä koristeita on tavattu useista miesten haudoista. Niiden sijainti haudan jalkopäässä osoittaa, että ne ovat mahdollisesti kuuluneet jalkoihin kiinnitettyihin nyörikoristeisiin (Lehtosalo-Hilander 82:2, 166-167).

6.3.5. Pronssikoristeinen peite

Haudasta löytyi lisäksi kolme pronssirengasta, jotka luultavasti ovat kuuluneet reunakoristeina molempia vainajia peittäneeseen vaatekappaleeseen. Kaikki renkaat ovat kolmikulmaista varrasta ja ne on koristettu kulmaviivoituksella. Yksi renkaista löytyi oikean puoleisen vainajan nilkkojen läheltä ja sen läpimitta on 11 mm. Vasemman puoleisen vainajan olkapään läheltä löytyneen renkaan läpimitta on 13 mm. Näistä molemmista löytyi lankojen jäännöksiä. Kolmas rengas löytyi vasemman puoleisen vainajan reisiluun läheltä. Sen läpimitta on 12 mm ja sen sisältä löytyi nahkahihnan jäännöksiä (Lehtosalo-Hilander 82:2, 167 ; Cleve 78, 160).

6.3.6. Spiraalimuodista

Luistarissa spiraalikoristeita esiintyy runsaimmin rikkaasti varustelluissa haudoissa. Miesten muodissa spiraalikoristelu on ollut ilmeisesti suosituinta 900-l. ensimmäisellä puoliskolla. Naisten pukeutumisessa spiraalikoristeet tulivat muotiin hieman myöhemmin (Lehtosalo-Hilander 82:2, 170).

Kivikosken mukaan (39, 227) spiraalikoristelu on lähtöisin Itä-Balttiasta, jossa vanhimmat löydöt ajoittuvat 500-l. tienoille. Suomessa spiraalikoristeisia asusteita alkaa esiintyä viikinkiajalla ja ne ovat suosittuja aina kristinuskon tuloon saakka.

6.4. Koira

Vainajien pääpuolesta puurakennelman ulkopuolelta löytyi jäänteitä keskikokoisen koiran kallosta sekä hampaita. Skandinaviassa koiran hautaaminen isäntänsä mukana on ollut yleinen tapa. Suomessa tämä tapa omaksutaan viikinkiajalle tultaessa. Useimmiten koiria on tavattu V II periodille ajoittuvista miesten puurakenteellisista haudoista. Tavallisesti koira on haudattu puurakennelman sisäpuolelle vainajan jalkopäähän (Lehtosalo-Hilander 82:1, 38-39). Ainoastaan haudassa 281 koira oli asetettu puurakennelman ulkopuolelle. Koiraa on ilmeisesti pidetty sekundäärisenä hauta-antimena ja katsottu, ettei se ansaitse paikkaa kammioista. Toisaalta sijainti vainajien pääpuolella ilmaisee, että koiralla on ollut merkitystä.

Koiran arvoa ja funktiota antimena on vaikea määrittää. Luultavasti koira on ollut vainajan henkilökohtaista omaisuutta samoin kuin korut ja aseetkin, ja täten on pidetty luonnollisena, että koira seuraa uskollisesti isäntäänsä myös kuolemaan. Koira on voinut liittyä metsästyksen, jota vainajan on arveltu harjoittavan myös tuonpuoleisessa elämässään (Lehtosalo-Hilander 82:3, 29).

7. KAHDEN MIEHEN HAUTA

Kuten edellä on todettu, hautaan 281 oli suoritettu kahden aikuisen miehen samanaikainen haudaus. Kaksoishaudat, ja etenkin sellaiset, joissa molemmat vainajat ovat olleet miehiä, ovat ruumiskalmistojen harvinaisuuksia.

Tarkasteltaessa skandinaavisia kaksoishautauksia on esitetty hypoteettisia tulkintoja, joiden mukaan hautaukset olisivat indo-eurooppalaisesta suttee-tavasta johdettuja muunnelmia, missä joko vaimo, orja tai orjatar olisi tullut haudatuksi yhdessä kuolleen isäntänsä kanssa (Lehtosalo-Hilander 82:2, 36).

Vaikuttaa kuitenkin epätodennäköiseltä, että em. hautaus-tavalla olisi yhteyttä haudan 281 vainajiin. Vaikka miesten hauta-antimet eroavat määrällisesti toisistaan, on myös vaatimattomammin varustettu mies saanut mukaansa kohtalaiset antimet. On myös ilmeistä, että hautausvaiheessa molemmat miehet ovat saaneet osakseen yhtä suurta huomiota. Mielestäni vainajien esineellinen eriarvoisuus ei tässä tapauksessa ole riittävä todiste vainajien välillä vallitsevan omistussuhteen olemassaololle, vaan kuvastaa paremminkin esimerkiksi sukulaisuussuhteisiin perustuvaa arvojärjestelmää.

Todennäköisesti miehet ovat kuolleet samanaikaisesti, ja osoituksena heidän välillään vallinneesta yhteenkuuluvaisuudesta heidät on haudattu samaan kammioon. Lehtosalo-Hilanderin tulkinnan mukaan (82:1, 36) hautaan on mahdollisesti asetettu isä ja poika, jotka olisivat saaneet surmansa puolustuksessaan perhettään vihollisen hyökkäykseltä. Kysymyksessä on voinut olla myös jokin onnettomuus tai sairaus, joka on kohdannut molempia miehiä samanaikaisesti.

8. VAINAJA YKSILÖNÄ YHTEISÖSSÄÄN

Kaikin puolin huolellisesti suoritettu haudaus ja runsas hautavarustelu osoittavat, että vainajat ovat nauttineet yhteisössään huomattavaa arvonantoa. Edellä esitettyjen hauta-antimien perusteella vainajat ovat olleet vauraita

maatalousyhteisön jäseniä, jotka ovat aktiivisesti harjoittaneet yhteyksiä myös ympäröiviin alueisiin.

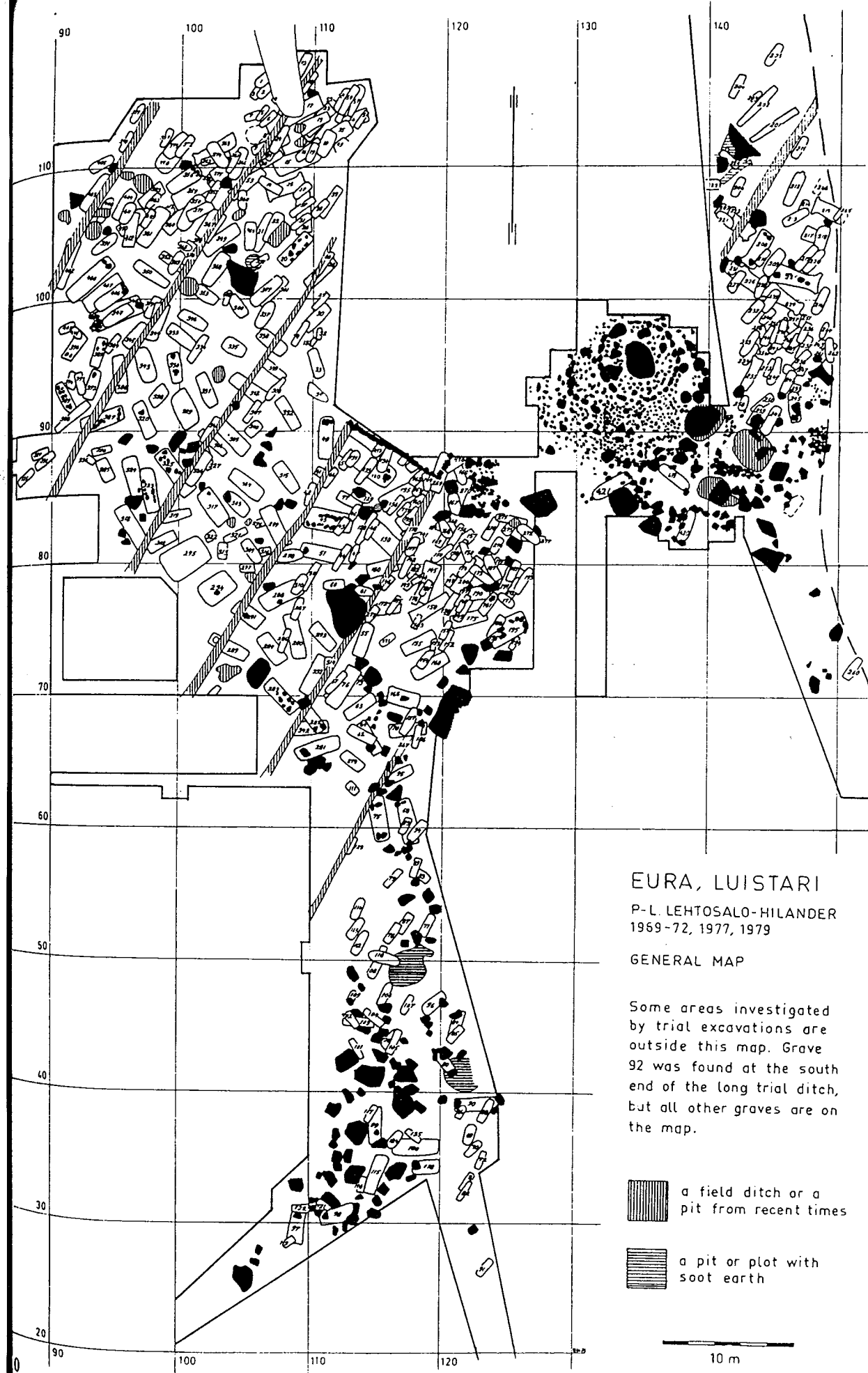
Tarkasteltaessa viikinkiajan II periodin hautojen varustelutasoa voidaan todeta, että ajanjaksolla on tapahtunut joko huomattavaa taloudellista vaurastumista tai sosiaalis-uskomuksellisia muutoksia. Erityisesti haudat 90, 281 ja 348 eroavat selvästi muista haudoista runsaalla asevarustuksellaan ja spiraalikoristeisilla tekstiileillään. Nämä vainajat edustavat mahdollisesti rikkaita suurtalonpoikia, jotka ovat saaneet asemansa ja varallisuutensa mukaisen hautauksen.

Yhteisön sosiaalinen ilmapiiri vaikuttaa myös kalmiston merkitykseen. Mikäli vainajat ja kalmistoalue koetaan tärkeiksi yhteisön kannalta, hautaukset niihin liittyvine rituaaleineen voivat muodostua eräänlaiseksi sosiaalisen kilpailun välineeksi. Toisaalta sosiaalinen ilmapiiri voi määrätä aikakaudelle ominaiset hautaustavat ja -rituaalit, jolloin yhdenmukaisuuteen pyrkivät hautaukset heijastavat yhteisöllistä sidonnaisuutta ja yhteenkuuluvaisuutta. Kolmantena aspektina voidaan erottaa uskomukselliset muutokset liittyen joko eskatologisiin tai maagisiin piirteisiin.

Haudat voivat siis ilmentää yksilöllisten vainajien kautta koko yhteisössä vallitsevaa sosiaalisten, taloudellisten ja uskomuksellisten piirteiden keskinäistä vuorovaikutusta.

LÄHDELUETTELO

- APPELGREN-KIVALO, H., 1907. Suomalaisia pukuja myöhemmältä rautakaudelta - Finnische Trachten aus der jüngeren Eisenzeit. Helsinki.
- CLEVE, N., 1978. Skelettgravfälten på Kjuloholm i Kjulo II. Vikingatid och korstågstad. Gravfältet C. SMYA XLIV, 2.
- GRÄSLUND, A-S., 1980. Birka IV. The Burial Customs. A Study of the Graves on Björkö. Stockholm.
- LEHTOSALO-HILANDER, P-L., 1982a. Luistari I. The Graves. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 82:3. Helsinki.
- _____ 1982b. Luistari II. The Artefacts. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 82:2. Helsinki.
- _____ 1982c. Luistari III. A Burial-Ground Reflecting The Finnish Viking Age Society. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 82:3. Helsinki.
- _____ 1984. Keski- ja myöhäisrautakausi. Suomen historia I. Espoo.
- SALMO, H., 1952. Satakunnan historia II. Rautakausi. Vammala.

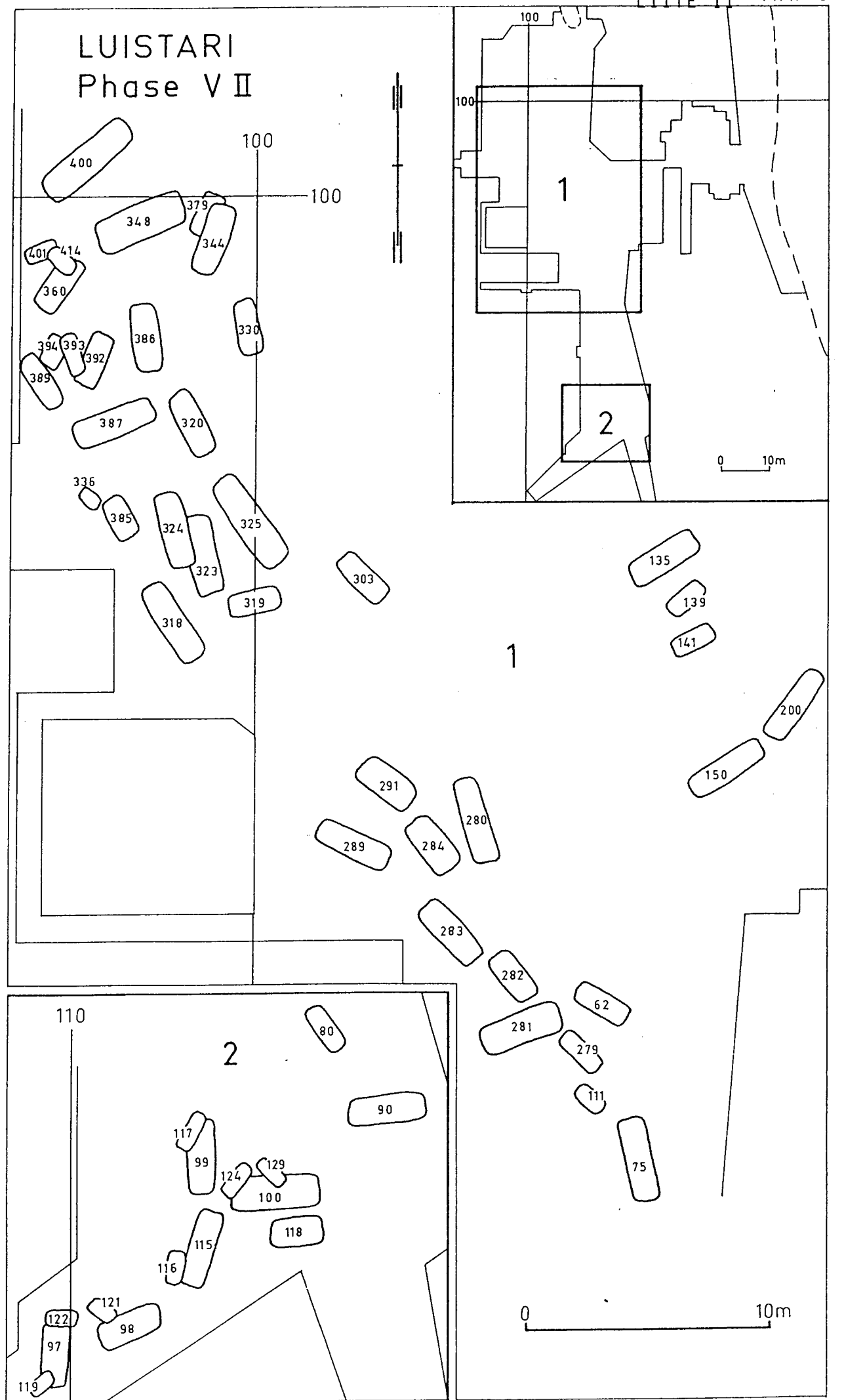
EURA, LUISTARI
 P-L. LEHTOSALO-HILANDER
 1969-72, 1977, 1979
 GENERAL MAP

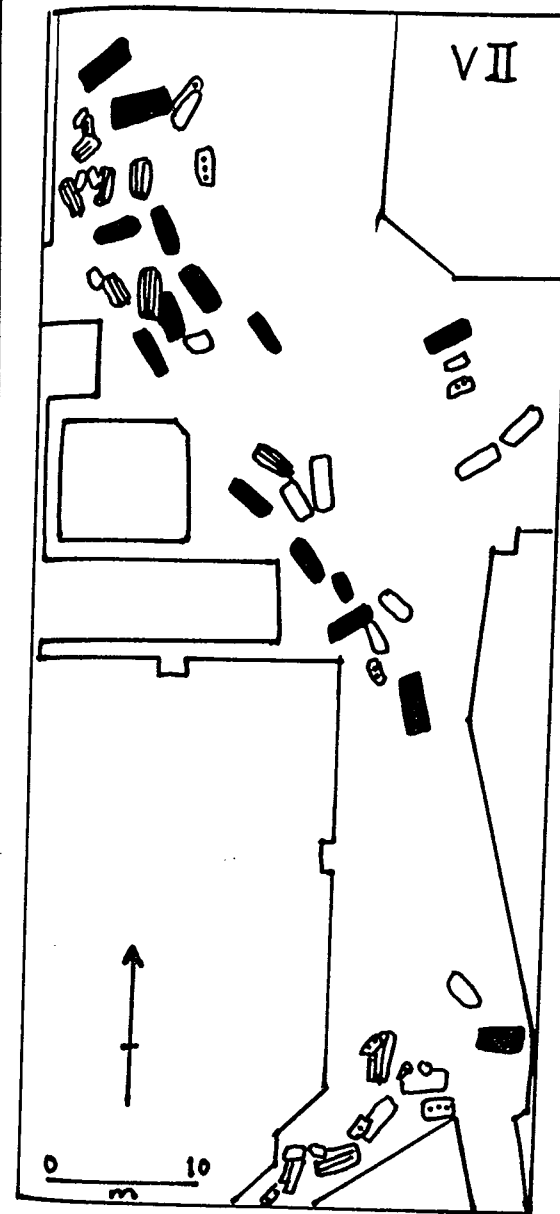
Some areas investigated by trial excavations are outside this map. Grave 92 was found at the south end of the long trial ditch, but all other graves are on the map.

- a field ditch or a pit from recent times
- a pit or plot with soot earth

10 m

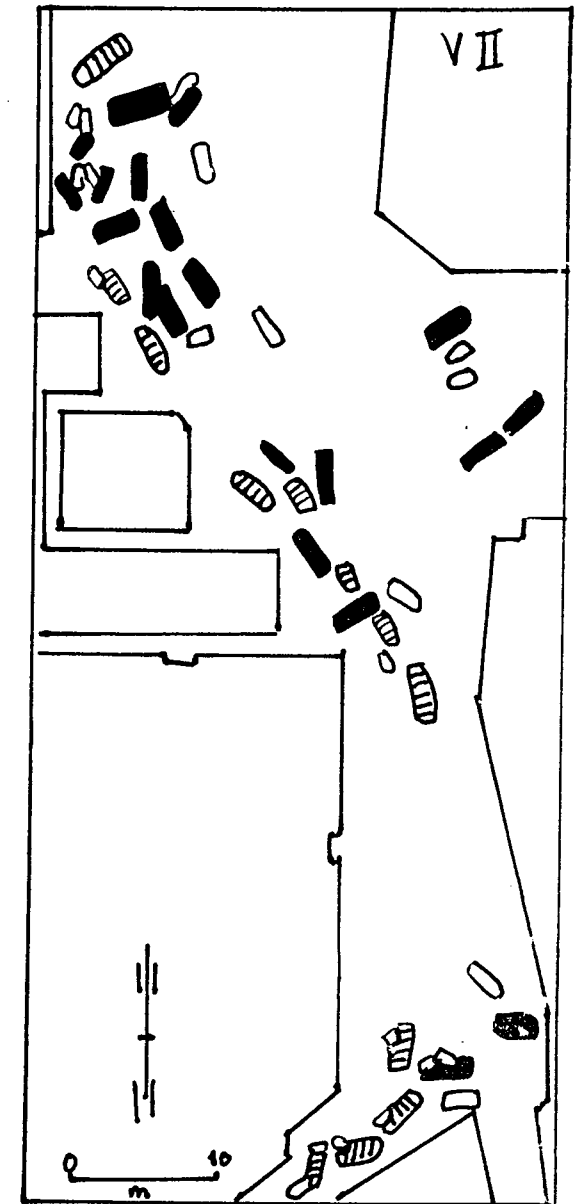
LUISTARI Phase V II

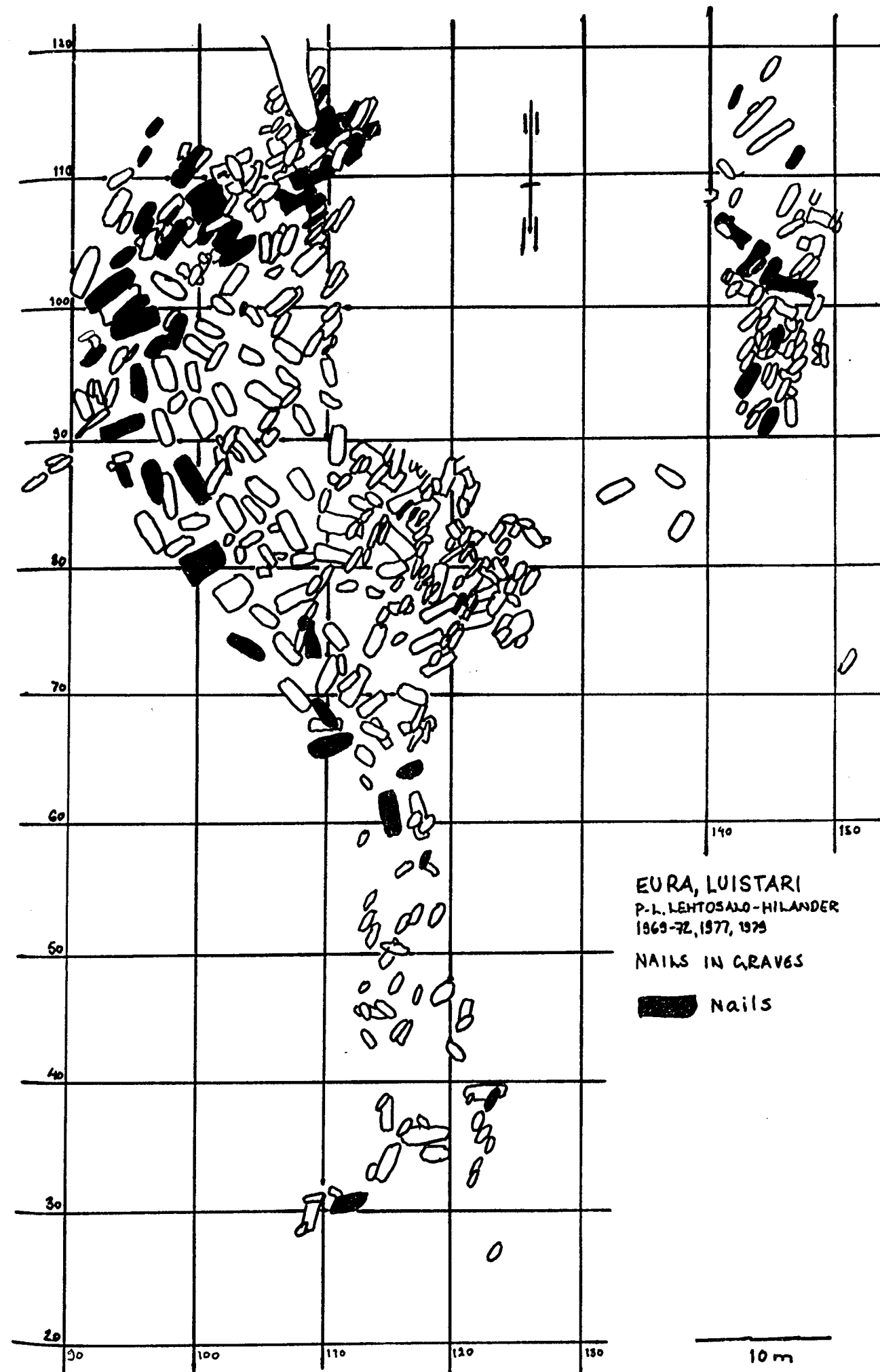
Kivirakennelmat huistarin
haudoissa periodilla VII

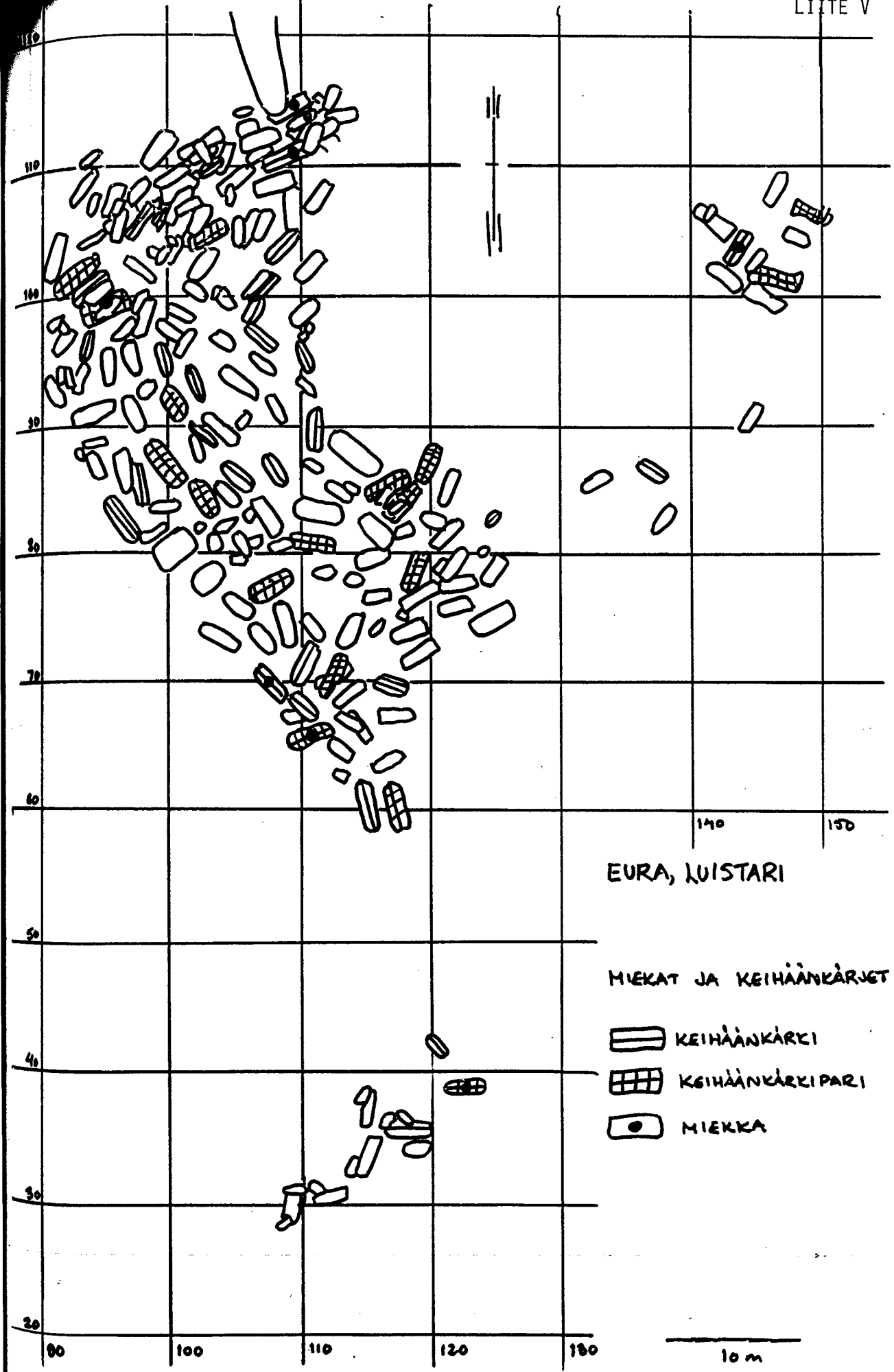
- MIES
- ▨ NAINEN (TAI TUNNISTAMATON)
- ☐ LAPSI

Hautojen sisärakenteet VII

- Kammit
- miehen hauta
- ▨ naisen hauta
- Muita rakenteita
- ▨▨▨ miehen hauta
- ▨▨▨ naisen hauta
- ☐ lapsen hauta

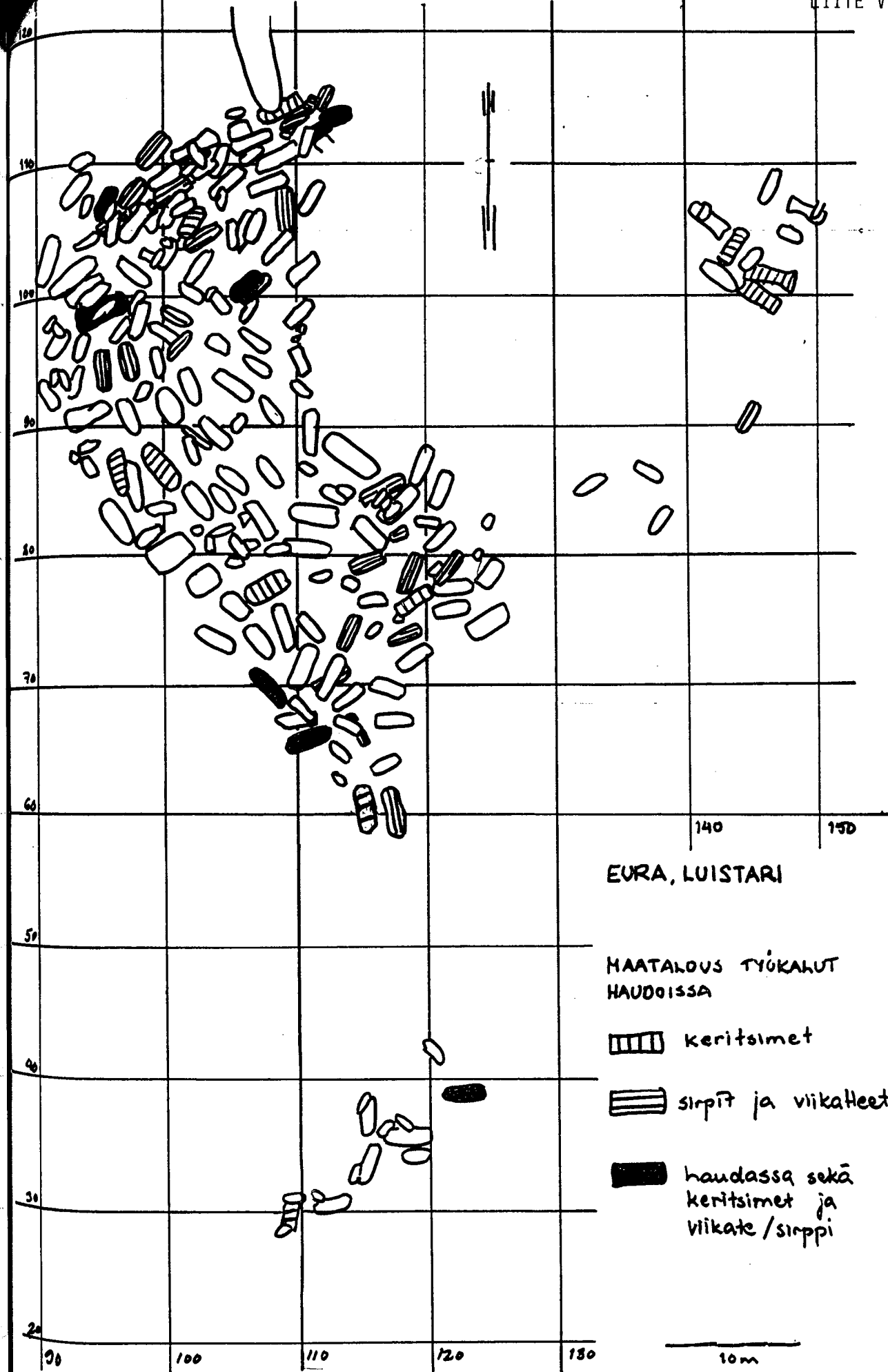

EURA, LUISTARI

MIEKAT JA KEIHÄÄNKÄRKI

- KEIHÄÄNKÄRKI
- KEIHÄÄNKÄRKIPARI
- MIEKKA

10 m

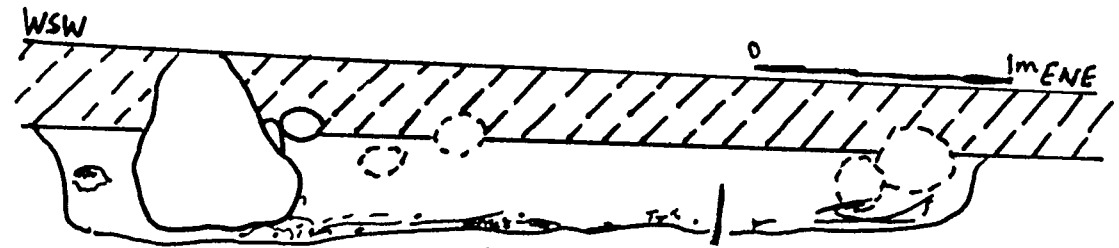
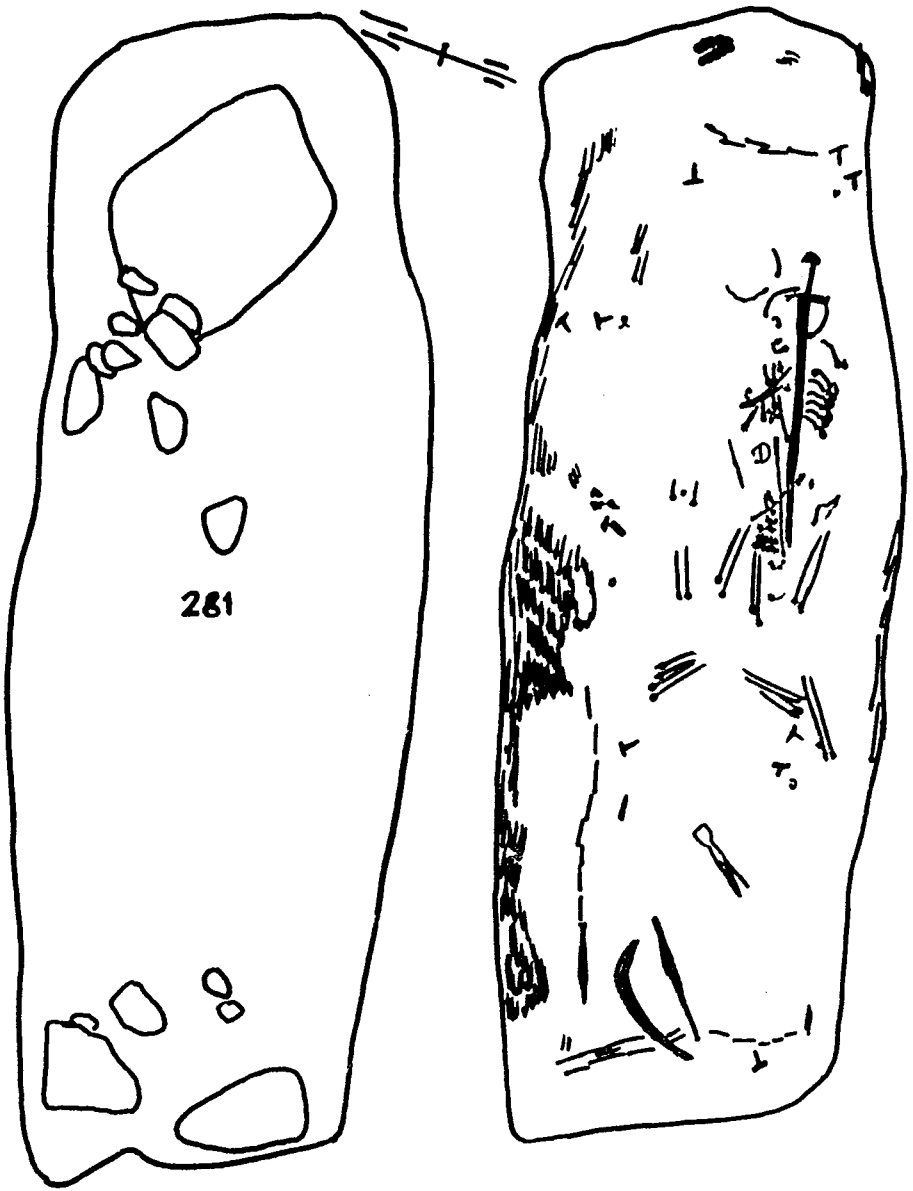

EURA, LUISTARI

MAATALOUS TYÖKALUT
HAUDOISSA

- keritsimet
- sirpät ja viikatteet
- haudassa sekä
keritsimet ja
viikate/sirppi

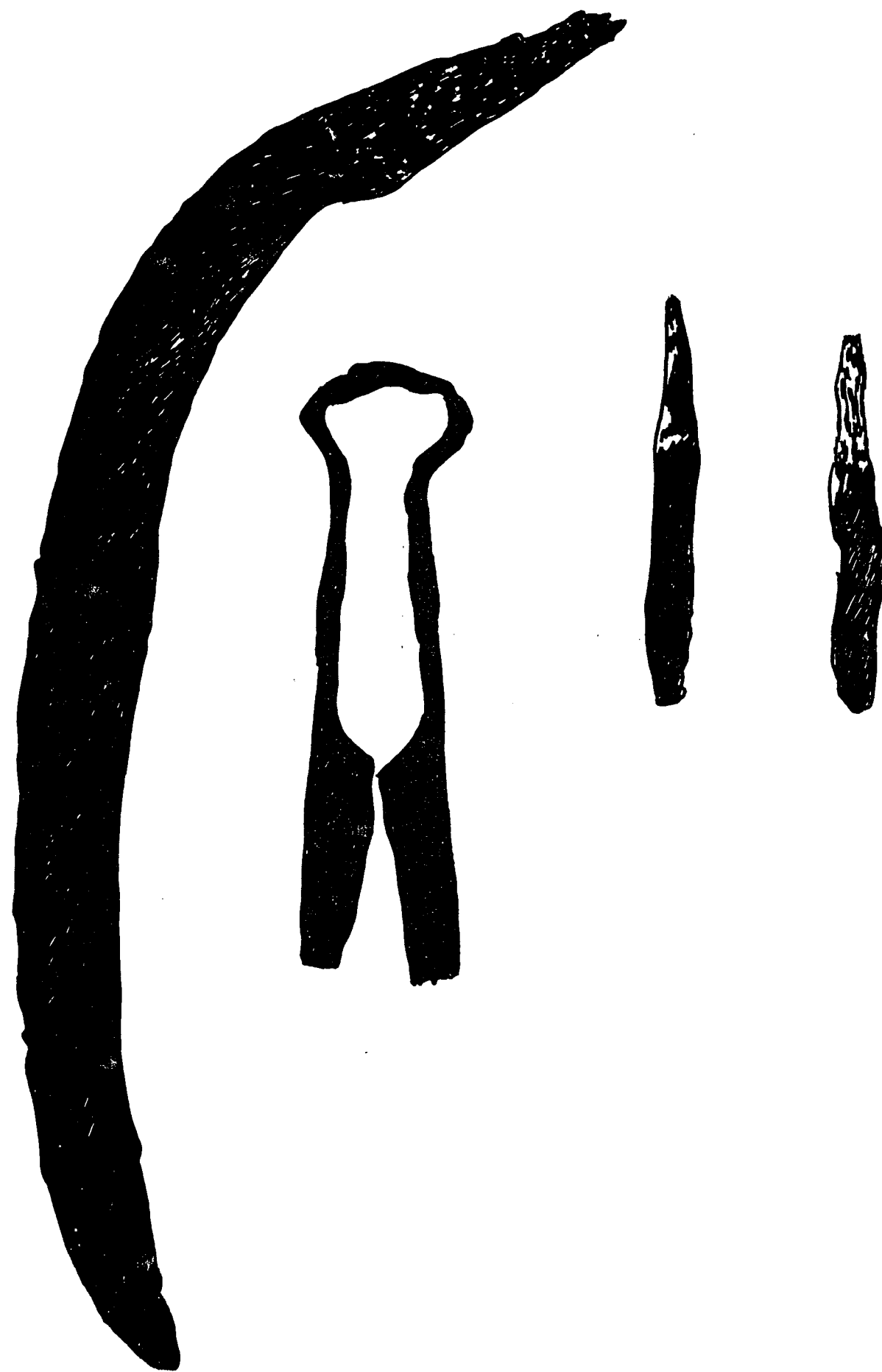
10m

HAUDAN ASEET

TYÖKALUT

KORUT JA TEKSTIILIEN ORNAMENTIIKKA

